

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ TÔLOVLARINING
AHAMIYATI

Ashurova Oltin Yuldashevna

SamISI "Investitsiya va innovatsiyalar"

kafedrasi katta o'qituvchisi

Raxmatova Nilufar

4 kurs talabasi

Annotatsiya: Kichik bizneslarning ijtimoiy va iqtisodiy roli ko'plab mamlakatlar iqtisodiyotida muhim omil sanaladi. Ular turli sohalarida faoliyat yurituvchi ko'plab tadbirkorlik subyektlarini o'z ichiga oladi va bu orqali milliy iqtisodiyotda ko'p qirralikni ta'minlaydi. Quyida kichik biznesning ijtimoiy va iqtisodiy roli bo'yicha asosiy jihatlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Kichik biznes, iqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar, soliqlar, qo'shimcha qiymat solig'i, foyda solig'i, ijtimoiy soliq.

Abstract: The social and economic role of small businesses is considered an important factor in the economy of many countries. They include many business entities operating in various sectors, thereby ensuring the versatility of the national economy. The following are the main aspects of the social and economic role of small businesses.

Keywords: Small business, economic stability, economic growth, innovation, taxes, value added tax, profit tax, social tax.

Soliqlar kichik biznes rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan muhim iqtisodiy omillardandir. Kichik biznes egalari uchun soliqlarni tushunish va to'g'ri boshqarish, muvaffaqiyatli tadbirkorlik faoliyati uchun zarurdir. O'zbekistonda, kichik biznes sub'yektlari uchun bir nechta soliq turlari mavjud: yuridik shaxslar uchun foyda solig'i, qo'shimcha qiymat solig'i (QQS), daromad solig'i va ijtimoiy soliq kabi boshqa soliq turlari. Kichik bizneslar uchun eng katta ahamiyatga ega bo'lgan soliq turi yuridik shaxslar uchun foyda solig'idir. 2025 yil holatiga ko'ra, yuridik shaxslar uchun foyda solig'i stavkasi 15% tashkil etadi. Bu nisbatan past stavka, kichik bizneslar uchun muhim rag'batlantiruvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Qo'shimcha qiymat solig'i (QQS) to'lovlari ham kichik biznes uchun katta ahamiyatga ega. 2025 yilga ko'ra, O'zbekistonda QQS stavkasi 12% ni tashkil qiladi. Kichik bizneslar, yirik korxonalar singari, QQS to'lovlarini alohida nazorat qilishlari va unga rioya qilishlari talab qilinadi. QQS to'lovlari, xarajatlarni boshqarishda strategik ahamiyatga ega bo'lib, kichik biznesning likvidligiga ta'sir qiladi. Daromad solig'i ham kichik biznes sub'yektlari uchun yuqori ahamiyat kasb etadi. Jismoniy shaxslar uchun daromad solig'i stavkalari 12% ga teng bo'lib, bu soliq majburiyatlarini hisoblash uchun muhimdir. Bu soliq turidagi stavka pastligi kichik biznes egalari o'z faoliyatini oshirish va mobilizatsiyalashda yordam beradi. Ijtimoiy soliq kichik bizneslar uchun dolzarb bo'lgan

yana bir soliq turidir. Ijtimoiy soliq stavkasi 12% tashkil etadi va bu, asosan, ishchi-xodimlar uchun davlat tomonidan ijtimoiy yordamni ta'minlashga qaratilgan. Bu soliq turi ish beruvchining mehnat xarajatlarini oshiradi, lekin, boshqa tomondan, ijtimoiy xatarlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Kichik biznes sub'yektlari uchun soliq yuki va aniq hisob-kitob qilish majburiyati, ularning iqtisodiy salohiyatini ma'lum darajada cheklashi mumkin. Shu bilan birga, alohida soliq imtiyozlari va preferensiyalar kichik korxonalar uchun mustahkamlik va barqarorlik muhitini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, yangi biznes sub'yektlar uchun bir necha yil davomida soliq imtiyozlari berilishi, tadbirkorlik boshida moliyaviy yukni yengillashtiradi va biznesni rivojlantirishga imkon beradi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda kichik biznesning ulushi yalpi ichki mahsulotda (YIM) 50% dan oshishi kuzatiladi. Bundan tashqari, hukumatning soliq siyosati orqali kichik biznes uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan tadbirlar natijasida, kichik va o'rta korxonalar uchun soliqlarni kamaytirish va byurokratik to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan strategiyalar miqdori ham oshib bormoqda. Soliq to'lovlarini yengillashtirish va sohalarni rag'batlantirish orqali kichik biznesning iqtisodiy inqiroz va o'zgarishlarga moslashuvchanligini oshirish maqsadida, hukumat tomonidan turli xil dasturlar ishlab chiqilmoqda. Kichik bizneslar uchun muayyan sohalarda faoliyatni olib borish uchun vaqtincha soliq imtiyozlarini qo'llash esa ularning barqaror rivojiga ta'sir qiladi. Umuman olganda, soliqlar va soliq siyosati kichik biznes rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Strategik ravishda soliqlarni boshqarish, kichik biznes yutuqlarini ta'minlaydi, ularning dunyo bozorlariga chiqish salohiyatini oshiradi va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Kichik biznes uchun soliq imtiyozlari kichik korxonalarni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashda juda muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina davlatlar kichik korxonalar uchun turli soliq imtiyozlarini taqdim etadi, chunki bunday tadbirlar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda va ish o'rinlari yaratishda katta rol o'ynaydi. Kichik bizneslar uchun soliq imtiyozlari investitsion kreditlar ko'rinishida ham mavjud. Ularning maqsadi kichik bizneslarning asbob-uskunalar va texnologiyalarni yangilash uchun sarmoya kiritishiga yordam berishdir. Ba'zi hollarda, bunday imtiyozlar kichik bizneslarni yuqori texnologiyali uskunalarini sotib olishda moliyalashtirishni osonlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshiradi. O'zbekistonda kichik bizneslarning rivojlanishi uchun ham qator imtiyozlar mavjud. O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalaridagi korxonalar uchun alohida soliq tartiblari qo'llanilishi mumkin. Soliq qonunchiligi doimiy ravishda isloh qilinib, korxonalar uchun quyidagi imtiyozlar qo'llaniladi:

1. Yuridik shaxslarning foyda solig'i uchun maxsus imtiyoz stavkalari.
2. Qator texnologik asbob-uskunalar uchun soliq solinmaydigan, sarmoyaviy o'tkazish imkoniyati.
3. Ayrim tovarlar eksporti uchun bojxona bojlaridan ozod qilinishi.

Kichik bizneslarni rivojlantirishda soliq to'lovlari va imtiyozlarning ahamiyati shundaki, bunday imtiyozlar nafaqat korxonalarga moliyaviy yukni kamaytirishga yordam beradi, balki ular faoliyatini kengaytirish va yangi bozorlarga kirishga ham imkon yaratadi.

Soliq imtiyozlari orqali kichik biznes egalari moliyaviy resurslarini ishlab chiqarishni kengaytirishga, yangi texnologiyalarni joriy qilishga va raqobatbardoshlikni oshirishga sarflashi mumkin. Bu kabi soliqlar imtiyozlari kichik bizneslar uchun rag'batlantiruvchi omil bo'lishi bilan birga, milliy iqtisodiyotning barqarorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki kichik bizneslar o'zlarining soliqlar yuklarini kamaytirib, faoliyatlarini yanada barqarorlashtiradilar va bu orqali mamlakat iqtisodiyotiga hissa qo'shadilar. Soliqlar imtiyozlarining maqsadga muvofiq qo'llanilishi esa milliy darajadagi iqtisodiy siyosatning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Kichik biznesda soliqlar yukini kamaytirish masalasi, tadbirkorlar uchun dolzarb muammolardan biridir. Soliqlar yukini kamaytirish, bu yerda, biznesning rivojlanishini rag'batlantirish va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kichik biznesda soliqlar yukini kamaytirish uchun bir nechta strategiyalar mavjud.

1. Imtiyozli soliqlar rejimlari: Kichik bizneslar uchun turli xil imtiyozli soliqlar rejimlari mavjud bo'lib, ular soliqlar yukini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Masalan, patent asosida soliqlar to'lash, soddalashtirilgan soliqlar tizimlari kabi variantlar kichik korxonalar uchun qulay imkoniyatlar yaratishi mumkin. Bu rejimlar orqali kamroq soliqlar to'lab, o'z faoliyatlarini kengaytirishi mumkin.

2. Soliqlar imtiyozlari va chegirmalari: Kichik bizneslarga davlat tomonidan turli soliqlar imtiyozlari va chegirmalar taqdim etilishi mumkin. Masalan, yangi ish o'rinlari yaratgan tadbirkorlik sub'ektlariga ajratilgan imtiyozlar yoki kam daromadli hududlarda faoliyat olib boruvchi tadbirkorlarga taqdim etiladigan soliqlar chegirmalari kichik bizneslarni soliqlar yukidan ozod etishi mumkin.

3. Tadbirkorlik faoliyatining optimallashtirilishi: Kichik bizneslar o'z soliqlar yukini kamaytirish uchun faoliyatlarini optimallashtirishlari mumkin. Masalan, soliqlarga tortilmagan yoki kam soliqlar to'lanadigan xarajatlarni oshirish va soliqlarga tortiluvchi daromadlarni optimallashtirish orqali bizneslar o'z soliqlarini kamaytirishi mumkin.

4. Davlat tomonidan ko'rsatiladigan yordam dasturlari: Ko'plab davlatlar kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali ularning soliqlar yukini kamaytirishga yordam beradi. Bu dasturlar doirasida turli xil moliyaviy yordam, grantlar, subsidiyalar va preferensiyalardan foydalanish mumkin bo'ladi, bu esa, o'z navbatida, kichik tadbirkorlik sub'ektlarining soliqlar og'irligini kamaytiradi.

5. Solari bazasini kamaytirish: Kichik bizneslar soliqlarga tortiladigan bazani kamaytirish orqali soliqlarini aniq belgilangan qoidalar asosida kamaytirishi mumkin. Bunga mehmonxona xizmatlari yoki restoranlarni reklama xarajatlari oshirib ko'rsatish yoki boshqa sub'ektlar bilan hamkorlikda xarajatlarni birgalikda amalga oshirish orqali erishish mumkin.

6. Soliqlarni oqilona rejalashtirish: Har qanday biznes uchun soliqlarni maqsadli ravishda rejalashtirish, uning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Soliqlar rejalarini to'g'ri tashkil etish orqali daromad solig'i va boshqa soliqlarni rejalashtirib, biznes soliqlar yukini kamaytirishi mumkin.

Umuman olganda, kichik biznesda soliq yukini kamaytirish uchun turli xil iqtisodiy va moliyaviy mexanizmlar mavjud bo'lib, ular orqali kichik tadbirkorlik korxonalari soliq bojlaridan samarali tarzda qochishi va rivojlanishiga erishishi mumkin. Soliq yukining kamayishi biznes uchun ko'proq investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy faoliyatni ko'lamini kengaytirish imkonini beradi. Shu sababli, davlatlar tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va soliq yukini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilishi ijobiy natijalarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Babamuratova M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari // T. 2024 112-116 b.
2. Isaev F. Soliq yukini kamaytirishda soliq tahlilining ta'siriga oid nazariy mulohazalar // T. 2023 115-121 b.
3. Juraev X. A. O'zbekistonda kichik biznes sub'ektlarini soliqqa tortish amaliyoti // T. 2024 108-115 b.
4. Отамуродов Н. Пути совершенствования налогообложения субъектов малого и среднего предпринимательства // Т. 2023 242-249 b.
5. Ташмухамедова М., Ёкуб Д., Зуфарова Ш. Особенности развития малого бизнеса и частного предпринимательства в условиях нового Узбекистана // Т. 2025 152-165 b.